

Studentski rad i položaj studenata na tržištu rada

Osmi kvartalni tematski osvrt o položaju mladih na tržištu rada

Ovaj osvrt je nastao u sklopu programa „**Pronađena generacija: podrška kvalitetnom zapošljavanju**

mladih u riziku od siromaštva i socijalne isključenosti“ financiranog od strane

Ministarstva za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku.

Tema [prvog kvartalnog izvještaja](#) bila je upoznavanje s **NEET**¹ mladima, odnosno onima koji nisu u sustavu obrazovanja i osposobljavanja te koji nisu zaposleni. U njemu smo pokazali koje su najugroženije skupine mladih na hrvatskom tržištu rada te smo usporedili Hrvatsku i druge europske države. U [drugom kvartalnom izvještaju](#) bavili smo se najznačajnijom mjerom aktivne politike zapošljavanja - stručnim osposobljavanjem bez zasnivanja radnog odnosa (**SOR**). U [trećem kvartalnom izvještaju](#) predstavili smo prijedloge poboljšanja mjera aktivnih politika zapošljavanja. [Četvrti kvartalni izvještaj](#) bio je posvećen najznačajnijim karakteristikama mladih osoba u Hrvatskoj i Europi, i to kroz uspoređivanje 2007. i 2015. godine. Peti kvartalni izvještaj, a prvi u 2017. godini, fokusiran je na temu **društvenog poduzetništva**. Cilj [tog tematskog izvještaja](#) bila je upoznati širu javnost s pojmom društvenog poduzetništva i njegovim razvojnim potencijalom. U njemu smo konstatali da je teško pobjeći dojmu da je šira javnost još uvijek, a posebice mladi, u nedovoljnoj mjeri upoznata s konceptom društvenog poduzetništva. Upravo iz tog razloga tema šestog kvartalnog izvještaja je bila [primjeri edukacija i osposobljavanja za društveno poduzetništvo](#). Tema [sedmog kvartalnog izvještaja](#) je ponovno SOR kojeg analiziramo u kontekstu najave povratka pripravnika te promatramo sve aspekte SOR-a koji su problematični i koji pogoršavaju položaj mladih na tržištu rada. U osmom kvartalnom izvještaju se bavimo aktualnom temom studentskog rada te analiziramo njegov utjecaj.

Uvod

Prema podacima koji su izneseni u prezentaciji Ministarstva znanosti i obrazovanja² pod nazivom Izrada nacrtu zakona o zapošljavanju i radu učenika i studenata u 2016. godini od 122.972 redovita studenta preko ugovora o djelu redovitog studenta radilo je 84.517 studenata; ukupno su zaradili 1.145.014.967,55 kn, odnosno prosječno 13.547,75 kn po studentu godišnje. To znači da je 68,73% studenata u 2016. radilo tj. 68.73% je izvadilo barem jedan studentski ugovor preko nekog od studentskih centara.

Probajmo vizualizirati koliko prosječni student koji radi preko studentskih ugovora zapravo radi. Ako pretpostavimo da je prosječna satnica oko 20 kuna vidimo da u godini dana student koji radi, odradi 677 sati. To znači da prosječni studenti koji radi za vrijeme školovanja odradi 17 tjedana u punom radnom opterećenju od 40 sati tjedno. **To znači da taj prosječni student godišnje više od 4 mjeseca provede u punom radnom opterećenju.** Možemo samo spekulirati koliko te brojke utječu na

¹ Not in Education, Employment or Training

² <http://web.kifst.unist.hr/wp-content/uploads/2017/03/14-3-2017-Zakon-o-zaposljavanju-i-radu-ucenika-i-studenata.pptx>

kvalitetu studiranja i ishode studiranja pogotovo ako uzmemo u obzir indicije da je Hrvatskoj stopa *dropouta*³ u visokom obrazovanju znatno više od prosjeka Europske unije.

Potreba za studentskim radom

Zašto toliko studenata radi u tolikom opsegu? Glavni razlog su troškovi studiranja i nemogućnost mladih osoba da pokriju te troškove bez studentskog rada. Tu treba spomenuti i podatak da je Hrvatska pri dnu ljestvice po stopi osoba koje studiraju, a da im roditelji imaju niže stupnjeve obrazovanja. *U većini europskih (i OECD) zemalja postoje nejednakosti u pristupu visokom obrazovanju s obzirom na socioekonomsku pozadinu (Altbach i dr., 2009.; Santiago i dr., 2008.; Camilleri & Mühleck [ur.], 2010.). Ipak, iz analize socijalne uključenosti sustavâ visokog obrazovanja na temelju podataka prikupljenih istraživanjem EUROSTUDENT (Orr i dr., 2011.) proizlazi kako je Hrvatska među zemljama znatne podzastupljenosti studenata čiji roditelji imaju niske razine obrazovanja te visoke nadzastupljenosti studenata čiji su roditelji završili visoke razine obrazovanja. Hrvatski se sustav visokog obrazovanja stoga smatra „socijalno isključivim“ (Orr i dr., 2011.).⁴ Teret troškova studiranja uglavnom pada na roditelje. 88%⁵ troškova financiraju oni, što znači da je studiranje onima iz obitelji lošijeg socio-ekonomskog statusa znatno otežano te su često prisiljeni raditi uz studij.*

Podaci iz EUROSTUDENTA za 2014. potvrđuju financijski teret studiranja: *Studenti čiji roditelji imaju osnovnoškolsko obrazovanje rjeđe se mogu oslanjati na prihod od obitelji i uštedevine pa češće obavljaju stalne poslove uz pomoć kojih pokrivaju najveći dio svojih troškova studija.*⁶

Više od trećine studenata (37%) svoje financijske teškoće ocjenjuju vrlo ozbiljnima ili ozbiljnima, posebno studenti koji rade, stariji studenti, studenti roditelji i studenti javnih veleučilišta i visokih škola... Više vremena od prosjeka na rad troše i studenti čiji roditelji nemaju visoko obrazovanje, koji društveni status svoje obitelji procjenjuju kao nizak te studenti sa završenom strukovnom srednjom školom. U studentskim domovima smješteno je 8% studenata koji su se odazvali ovom istraživanju. Time se Hrvatska svrstava u skupinu EUROSTUDENT zemalja s najmanjim udjelom studenata (manjim

³ Stopa *drop out*-a ili stopa ranijeg napuštanja obrazovanja (bez dobivene svjedodžbe)

⁴ Ključni podaci i utvrđeni izazovi Pristup visokom obrazovanju i socijalna dimenzija u Hrvatskoj
http://www.finhed.org/media/files/04_ACCESS_Analize-i-preporuke_web.pdf

⁵ [http://iro.hr/userdocs/File/EUROSTUDENT%20V_Social%20and%20economic%20conditions%20of%20student%20life%20in%20Europe\(1\).pdf](http://iro.hr/userdocs/File/EUROSTUDENT%20V_Social%20and%20economic%20conditions%20of%20student%20life%20in%20Europe(1).pdf)

⁶ http://iro.hr/userdocs/File/EUROSTUDENT%20V_Nacionalno%20izvje%C5%A1%C4%87e%20istra%C5%BEivanje%20za%20Hrvatsku%20za%202014.%20godinu_Sa%C5%BEetak.pdf

od 10%) smještenim u studentskim domovima...Studijski troškovi u prosjeku iznose 2.693 kn po semestru, dok prosječni semestralni životni troškovi iznose gotovo pet puta više tj. 12.724 kn⁷.

Ovi podaci jasno pokazuju da u Hrvatskoj studiranje nikako nije besplatno. Studentski domovi, kao verzija subvencioniranog smještaja, imaju kapacitet da udome svega 8% studenata, a 37% svoje financijske poteškoće ocjenjuje ozbiljnima. Trenutni kapaciteti ne odgovaraju realnim potrebama studenata. Također prilikom dobivanja doma glavni kriterij je kriterij izvrsnosti, što samo dodatno doprinosi socijalnoj isključenosti studenata slabijeg socioekonomskog statusa (budući da oni uz studiranje moraju raditi pa to često utječe na njihov uspjeh na fakultetu). Ako znamo da se godišnje dodjeli svega oko 5400 državnih stipendija onda nam je jasno i da studenti nemaju puno alternativa osim studentskog rada kako bi uopće mogli studirati. Problematično je i što ovisno o uspjehu studiranja (o skupljenim ECTS bodovima) se i povećavaju troškovi studiranja, tako da često nastaje začarani krug gdje zbog opterećenosti radom, rastu troškovi studiranja što povećava opterećenost radom, što povećava troškove studiranja i tako unedogled.

Vrsta rada

Kroz analizu oglasa tijekom rujna i listopada (160 oglasa) vidljivo je da se studentski rad traži u mnogim područjima, većinom rad u telefonskoj prodaji i korisnička podrška, ali i poslovi poput rada u trgovini ili tajničkih poslova. Sve su to poslovi za koje na tržištu rada postoji značajan broj nezaposlenih osoba koje bi radile te poslove, te možemo reći da prava potreba za studentskim radom iz tog rakursa, zapravo ne postoji. Upravo su takvi poslovi posebno problematični za studente. Ne samo da se često traži 40 sati tjednog rada već postoje situacije u kojima poslodavci traže studente s iskustvom od minimalno godinu dana rada u tom području. Također, jedan od zahtjeva koji se nerijetko pojavljuje jest da je student/ica na višim godinama studija radi potrebnog znanja (najčešće za studente tehničkih ili ekonomskog fakulteta). Pored toga neki poslodavci direktno traže absolvente jer žele uzeti studenta na puno radno vrijeme. Dok neki poslovi možda imaju smisla kao praktični rad u struci, drugi su jednostavno iskorištavanje studentskog rada u svrhu smanjivanja troškova za poslodavca poput: rada u kladionici, rada u trgovini, na benzinskoj postaji i drugi poslovi uglavnom iz uslužnih djelatnosti. Uz takve poslove često u oglasu stoji da se od studenta/ice traži obvezivanje na rad na duži period, najčešće minimalno godinu dana što jasno pokazuje da to nije nikakav privremeni posao već klasično radno mjesto uz dugoročni angažman.

⁷http://iro.hr/userdocs/File/EUROSTUDENT%20V_Nacionalno%20izvje%C5%A1%C4%87e%20istra%C5%BEivanja%20za%20Hrvatsku%20za%202014.%20godinu_Sa%C5%BEetak.pdf

Nažalost, uistinu su rijetki studentski poslovi koji bi se mogli gledati kao prostor za učenje svoje struke na radnome mjestu, tj. prostor za izvođenje studentske prakse. Čak i kada to je slučaj, kao u gornjem primjeru gdje se traže studenti određene struke, često se očekuje rad u punom radnom opterećenju što narušava kvalitetu studiranja. Sve ovo ukazuje da model studentskog zapošljavanja u Hrvatskoj trenutno ne služi svojoj svrsi, već je izvor mnogih problema te poremećaja na cjelokupnom tržištu rada.

Uvjeti rada

S obzirom da ne postoji sindikalni oblik udruživanja studenata ni neki drugi oblik sustavne zaštite, studenti su primorani razmjenjivati informacije na drugačije načine kao što su društvene mreže, primjerice putem Facebook grupe Tražim/nudim studentski posao⁸ koja broji više od 100 000 članova. Osim ponuda poslova to je mjesto gdje studenti razmjenjuju sve korisne informacije o stvarima vezanim uz studentski rad. Pitanja koja se pojavljuju upućuju na to da brojne informacije koje su važne studentima nisu dovoljno dobro objašnjene na drugim mjestima, prije svega na stranicama Studentskog centra. Prvenstveno se to odnosi na prava studenata tj. radnika, pravila oko oporezivanja ili gubitka prava studentskog rada. Studenti se zbog tih okolnosti nerijetko nalaze u neravnopravnom položaju u odnosu na poslodavce. Ta grupa služi i za upozoravanje na loše poslodavce, ali i za pomoć studentima u situaciji kada nisu plaćeni ili su na drugi način prevareni. Iako je to situacija kada bi Studentski centar trebao reagirati, učestale su kritike da je taj proces iznimno spor te studenti u pravilu izvuku deblji kraj. Problem je i u samim ugovorima između studenta i poslodavca, naime poslodavac potpisuje na kraju rada obračun satnice i plaće, ali sve do tog trenutka student nema nikakvo jamstvo da će biti isplaćen onako kako je poslodavac nudio u oglasu. Studentski rad ne podliježe Zakonu o radu, pa studenti ne mogu ostvariti sva prava koja ima zaposlenik koji je u radnom odnosu te samim time imaju i nižu razinu prava. U tako neuređenom sustavu, poslodavci imaju puno više mehanizama kontrole procesa od studenata te su nerijetki primjeri eksploatacije studenata i njihovog rada.

⁸ <https://www.facebook.com/groups/studentski.posao/>

Zakonski okvir

Pravilnik o posredovanju pri zapošljavanju redovitih studenata je jedini dokument u kojem se regulira studentski rad. Po pravilniku, studentski centar (SC) posreduje u sklapanju ugovora o djelu između poslodavca i studenta (satnica, tip posla, radno vrijeme...). Za to posredovanje SC može primati maksimalnu naknadu od 12%, a poslodavac još mora uplatiti 5% za prvi stup mirovinskog osiguranja i 0,5% za zaštitu na radu. Zaradu ostvarenu posredovanjem SC bi trebao koristiti za poboljšanje i razvoj svoje djelatnosti vezane uz poboljšanje i razvoj životnog i radnog standarda studenata. SC ima čak i dužnost zastupati studenta u potraživanju njegove zarade od poslodavca.

Nedorečenost zakonske regulacije (studentski rad ne podliježe zakonu o radu) jedan je od ključnih uzroka negativnih praksi s kojima se susrećemo na terenu. Neke od njih su:

- 1) iskorištavanje (sindikarno) neorganizirane i lako zamjenjive studentske radne snage
- 2) stalno zaposlene radnike otpušta se kao tehnološki višak zbog niskih troškova koje studentski rad ima po poslodavca (ruši se cijena rada, a uvjeti rada se, zbog nepostojanja pravne zaštite studenata radnika, drastično srozavaju)
- 3) korištenje instituta studentskog ugovora kako bi se zapošljavali studenti (i ne studenti) na puno radno vrijeme.
- 4) studentima većinski nije adekvatno plaćen rad nedjeljom/praznikom/noću i prekovremeno
- 5) neadekvatni uvjeti rada (od njih se može tražiti da rukuju opasnim materijalima, da obavljaju poslove za koje nisu kvalificirani...)
- 6) nemogućnost korištenja instituta bolovanja

Unatoč svim ovim problemima, promjene u oblikovanju studentskog rada su teško ostvarive. Za promjenu zakonodavnog okvira trebalo bi uskladiti stavove nekoliko različitih dionika što zbog njihovih uloga u procesu može biti zahtjevno:

- a) studentski centri dobivaju 12% od svakog ugovora
- b) poslodavci koji su dio stalnih radnika supstituirali jeftinom radnom snagom sa studentskih servisa
- c) protiv takvog stanja se ne buni ni većina studenata (često nisu ni svjesni negativnih posljedica takvog modela) kojima je to jednostavan i lako dostupan način da zarade za prijeko potrebna sredstva (u kontekstu porasta troškova stanovanja, režija, hrane i studija) za pokrivanje troškova života i studiranja.

Uloga SC-a: primjer zagrebačkog Studentskog centra

Vlasnik i osnivač SC-a je Sveučilište u Zagrebu koje ima vrlo nejasan odnos s tom institucijom. Sveučilište često uspjehe SC-a pripisuje sebi dok se istovremeno oslobađa svake odgovornosti po pitanju problema, lošeg upravljanja i generalno stanja u istom (dugovi, loša usluga, loši uvjeti rada, raspad infrastrukture...).

SC nastaje osnivačkim aktom 1.6. 1957. i primarna uloga mu je bila:

- briga o studentskome standardu (prehrana, smještaj....)
- kreiranje kulturnih aktivnosti
- generator širih društvenih promjena
- mjesto problematiziranja cjelokupnog društvenog stanja

No danas SC ne vrši ulogu koja mu je nekoć namijenjena te je otuđen od studenata koji se prema SC-u odnose isključivo kao prema pružatelju određenih usluga te u njegovom radu ne sudjeluju niti unutar njega nešto stvaraju. Glavne poteškoće su nemogućnost samoodrživosti i financiranja, političko kadrovanje i loše upravljanje. Posljedice toga su nagomilani dugovi, raspadanje infrastrukture, paralelno s preopterećenjem radnika/ca pogoršavaju se i uvjeti rada, režu se plaće i radnička prava. Teret lošeg poslovanja SC-a se prevlađuje preko leđa radnika i posljedično, studenata, a uprava, ministarstvo i sveučilište ne snose nikakav tip odgovornosti.

Vlada je 2013. pokrenula sanaciju SC-a te je ovlast upravljanja prebačena sa sveučilišta na sanacijskog upravitelja (Ministarstvo znanosti i obrazovanja i Ministarstvo rada i mirovinskog sustava).

Prijedlozi za poboljšanje

- 1) Prvi korak u rješavanju ovog problema mora biti povećanje sredstava te poboljšavanje sustava stipendiranja i smještaja s naglaskom na socioekonomski status, a ne izvrsnost (stipendije koje se dodjeljuju za izvrsnost često završavaju u rukama onih koji su socioekonomski u najpovoljnijem položaju). Što se tiče smještaja, potrebno je odmah redefinirati kriterije u tom smjeru (uz izgradnju novih smještajnih kapaciteta).
- 2) Jedan od smjerova o kojima se može razmišljati jest i ograničiti studentski rad kako bi se smanjilo radno opterećenje studenata za vrijeme trajanja nastave. Naravno, iznimke bi se onda mogle raditi za poslodavce koji mogu dokazati da se radi o studentskoj praksi te ih na

taj način poticati da razvijaju modele studentske prakse. U periodu dok nema nastave, trebalo bi razmišljati u smjeru da se studentima omogući rad preko ugovora o radu na određeno vrijeme za stalne sezonske poslove koji je uređen zakonom o radu. Mnogo studenata koji za vrijeme sezone rade i dok nema predavanja rade u punom radnom opterećenju zbog nedostatka zakonske regulative trenutno nemaju nikakav mehanizam zaštite. S obzirom na visoku potražnju poslodavaca za radnicima u tom sektoru, ovakva promjena ne bi ni utjecala na mogućnost studenata da obavljaju sezonske poslove, a omogućila bi im da u većoj mjeri ostvaruju svoja radnička prava.

- 3) U isto vrijeme potrebno je ulagati više sredstava u bolju regulaciju studentskog rada što uključuje i propisivanje minimalnih kriterija zaštite i prava te kontrole istih. Postoji i veliki prostor za poboljšanje sustava informiranja studenata o njihovim pravima te općenito podizanje razine transparentnosti sustava.
- 4) Razvijanja sustava studentske prakse za vrijeme obrazovanja je imperativ, kako u smislu podizanja kvalitete studiranja tako i u smislu olakšavanja tranzicije mladih iz obrazovanja na tržište rada.

Zaključak

S obzirom na opseg studentskog rada i njegov utjecaj, moramo primijetiti da se u javnom prostoru ne komunicira dovoljno o njemu. Podaci o tome koliko studenata koristi usluge SC-a nisu javno istaknuti na njihovim stranicama. SC ne objavljuje ni popis poslodavaca koji koristi usluge SC-a i u kolikoj mjeri iako se zapravo radi u nekoj mjeri o državnom poticaju, tj. državnoj olakšici. U tom kontekstu bilo bi zanimljivo vidjeti koliko su uštede ostvarili poslodavci nauštrb loše materijalne situacije studenata te pozivamo buduće istraživače da posebno istraže to područje.

Kada nešto što nije planirano kao element socijalne politike to postane onda se moramo zapitati što je pošlo po krivu. Studentski rad je postao financijska okosnica bez koje veliki broj studenata uopće ne bi mogao studirati, a u isto vrijeme uteg koji nesumnjivo srozava kvalitetu studija za koji se i mora toliko naporno raditi. Istovremeno, studentski rad negativno utječe i na ostatak sustava. Studenti kao jeftina, mnogobrojna i lako zamjenjiva radna snaga istiskuju ostale radnike s njihovih radnih mjesta (koja su zakonski regulirana i pružaju bolje uvjete rade te propisuju jasne obveze za poslodavce). Takav trend s jedne strane spušta cijenu rada a s druge, budući da se na studente plaćaju minimalni doprinosi, smanjuje državne prihode. Studentski rad tako utječe i na prihode države koji bi zasigurno bili drugačiji, pogotovo dugoročno, kada bi studenti studirali, a radnici radili. Studentski rad nažalost

je tako postao dio međuovisnog sustava koji je teško mijenjati bez da se dio studenata nađe u gorj financijskoj situaciji. Pravi put za rješavanje problema studentskog rada mora biti na razini smanjivanja ponude rada, a to se jedino može ostvariti ako kao država osiguramo sustav gdje se studenti uistinu mogu posvetiti studiranju jer su im ostali troškovi pokriveni. Studentski rad tada može biti mjesto ostvarivanja studentske prakse. Tek tada otvara se prostor da studentski rad preraste u nešto mnogo korisnije, kako za studente, tako i za poslodavce i društvo.

Popis literature

<http://web.kifst.unist.hr/wp-content/uploads/2017/03/14-3-2017-Zakon-o-zaposljavanju-i-radu-ucenika-i-studenata.pptx>

http://www.finhed.org/media/files/04_ACCESS_Analize-i-preporuke_web.pdf

[http://iro.hr/userdocs/File/EUROSTUDENT%20V_Social%20and%20economic%20conditions%20of%20student%20life%20in%20Europe\(1\).pdf](http://iro.hr/userdocs/File/EUROSTUDENT%20V_Social%20and%20economic%20conditions%20of%20student%20life%20in%20Europe(1).pdf)

http://iro.hr/userdocs/File/EUROSTUDENT%20V_Nacionalno%20izvje%C5%A1%C4%87e%20istra%C5%BEivanja%20za%20Hrvatsku%20za%202014.%20godinu_Sa%C5%BEetak.pdf

<http://www.sczg.unizg.hr/student-servis/pravilnik/>

http://www.sczg.unizg.hr/media/uploads/studentski_centar/sc_statut_30_01_2014.pdf

<https://www.facebook.com/groups/studentski.posao/>

<https://mzo.hr/hr/natjecaj-za-dodjelu-10000-drzavnih-stipendija-za-akademsku-godinu-20172018>